

Canllaw i Awdurdodau Lleol ar y cyfansoddiad enghreifftiol

Cynhyrchwyd yn unol ag adran 37(1A) Deddf Llywodraeth Leol 2000

Browne Jacobson LLP

This document is also available in English

Cyflwyniad

Y Cyfansoddiad

Mae'r Cyngor yn cynnwys unigolion a chyrff gwahanol, sy'n gweithio gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau'r Cyngor. Mae Cyfansoddiad y Cyngor yn disgrifio'r cyrff a'r bobl wahanol sy'n rhan o'r Cyngor, eu swyddogaethau a'r rheolau gweithdrefn sy'n rheoli sut mae'r cyrff hyn yn cydweithio i ddarparu gwasanaethau.

Y bwriad yw: -

- galluogi'r Cyngor i wneud penderfyniadau yn effeithlon ac yn effeithiol;
- eich cefnogi i gymryd rhan mewn penderfyniadau sy'n effeithio arnoch chi;
- helpu Cyngorwyr i gynrychioli eu hetholwyr yn fwy effeithiol; a
- galluogi i ddal y Cyngor i gyfrif.

Un o brif amcanion y Cyfansoddiad yw nodi'n glir beth gallwch ei ddisgwyl gan y Cyngor, a beth allwch chi ei wneud os na fodlonir eich disgwyliadau.

Y canllaw hwn

Mae'r canllaw hwn wedi'i ddylunio i'ch helpu i ddeall sut mae'r Cyngor yn gweithio i ddarparu gwasanaethau yn eich ardal. Mae'n rhoi trosolwg o gyfansoddiad y Cyngor ac yn egluro adrannau allweddol o'r Cyfansoddiad mewn iaith glir a syml.

Gall hefyd fod o ddefnydd i'r sefydliadau hynny sy'n gweithio gyda'r Cyngor i ddarparu gwasanaethau yn ardal y Cyngor.

Mae rhan gyntaf y canllaw hwn yn egluro pam bod y Cyfansoddiad yn bwysig a sut mae'n cael ei adolygu a'i ddiweddarau.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Pam bod gan y Cyngor gyfansoddiad?* tud.
- *Sut gallaf gael copi o'r Cyfansoddiad?* tud.
- *Pwy sy'n gyfrifol am ddiweddarau'r Cyfansoddiad?* tud.

Mae ail ran y canllaw hwn yn egluro sut mae'r Cyngor wedi'i strwythuro. Mae'n disgrifio cyrff democrataidd y Cyngor yn ogystal â sut y gwneir penderfyniadau a gan bwy.

Mae'n egluro swyddogaethau'r Cyngor, ei Gabinet a'i bwyllgorau, a pha gorff o'r Cyngor sy'n gyfrifol am bolisiâu a phenderfyniadau penodol.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Beth mae fy Nghynghorydd lleol yn ei wneud?* tud.
- *Beth mae'r Cyngor yn ei wneud?* tud.
- *Beth sy'n digwydd yng nghyfarfodydd y Cyngor?* tud.13
- *Sut mae'r Cyngor yn gwneud penderfyniadau?* tud.
- *Sut gallaf wybod beth oedd y Cyngor wedi'i benderfynu am fater sy'n effeithio arnaf i?* tud.
- *Beth mae'r Cabinet yn ei wneud?* tud.
- *Sut mae'r Cabinet yn gwneud penderfyniadau?* tud.16
- *Beth mae pwyllgorau'r Cyngor yn ei wneud?* tud.
- *Pwy sy'n gyfrifol am lywodraethu, archwilio a rheoli risg?* tud.
- *Pwy sy'n gyfrifol am gynnal democratiaeth leol?* tud.
- *Beth mae'r pwyllgor trwyddedu yn ei wneud?* tud.
- *Beth mae'r pwyllgor cynllunio yn ei wneud?* tud.
- *Sut mae penderfyniadau yn cael eu craffu?* tud.
- *Pwy sy'n gyfrifol am gynnal safonau a dal Cynghorwyr i gyfrif am eu hymddygiad?* tud.

Mae trydedd rhan o'r canllaw hwn yn egluro rolau a chyfrifoldebau aelodau etholedig a swyddogion cyflogedig y Cyngor. Mae'n disgrifio'r gwaith maent yn ei wneud a sut maent yn gweithio gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau a blaenoriaethau'r Cyngor. Mae hefyd yn egluro'r codau ymddygiad sy'n rheoli ymddygiad cynghorwyr a swyddogion a'r safonau ymddygiad y gallwch eu disgwyl ganddyn nhw.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Beth mae'r Cadeirydd yn ei wneud?* tud.
- *Beth mae'r Arweinydd yn ei wneud?* tud.26
- *Beth sy'n digwydd os nad yw'r Arweinydd yn gallu ymgymryd â'i ddyletswyddau?* tud.
- *Mae fy Nghynghorydd yn aelod o'r Cabinet, beth mae hyn yn ei olygu?* tud.
- *Sut caiff aelodau'r Cabinet eu cefnogi?* tud.
- *Beth mae'r Prif Weithredwr yn ei wneud?* tud.
- *Pa gyfrifoldebau sydd gan y Swyddog Monitro?* tud.
- *Pwy sy'n gyfrifol am sicrhau y cydymffurfir â pholisïau a gweithdrefnau democrataidd y Cyngor?* tud.
- *Sut ddylai Cynghorwyr ymddwyn?* tud.
- *Sut ddylai Swyddogion ymddwyn?* tud.
- *A oes yna ofynion arbennig pan fydd Cynghorwyr neu Swyddogion yn penderfynu ar geisiadau cynllunio?* tud.31
- *Sut gallaf gwyno am ymddygiad Cyngorydd?* tud.32
- *Sut ydw i'n rhoi gwybod ynglŷn â phryderon am ymddygiad Swyddog cyflogedig o'r Cyngor?* tud.33

Mae pedwaredd ran o'r canllaw hwn yn rhoi crynodeb o bolisïau a gweithdrefnau allweddol sy'n rheoli sut mae'r Cyngor yn ymgymryd â swyddogaethau penodol.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Ble gallaf ddod o hyd i brif gynlluniau a strategaethau'r Cyngor?* tud.
- *Sut y penderfynir ar fframwaith polisi'r Cyngor?* tud.
- *Sut mae'r Cyngor yn gosod ei gyllideb?* tud.

- *A ellir gwneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi neu'r gyllideb?* tud.
- *A ellir symud arian o un pennawd cyllideb i un arall unwaith y mabwysiadwyd y gyllideb?* tud.
- *Pa bolisiau a gweithdrefnau eraill sy'n llywodraethu sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllideb?* tud.
- *A oes unrhyw gyfyngiadau ar sut mae'r Cyngor yn prynu nwyddau a gwasanaethau?* tud.36
- *Sut mae'r Cyngor yn llunio contractau a chytundebau?* tud.37

Mae rhan olaf y canllaw hwn yn egluro sut y gallwch ymgysylltu a chyfrannu at eich Cyngor a democratiaeth leol. Mae'n egluro sut mae eich cynghorwyr yn cael eu hethol, sut y gallwch gysylltu â'ch cynghorydd, codi cwestiynau a siarad mewn cyfarfodydd a sut y gallwch ddefnyddio deisebau i godi materion sy'n bwysig i chi gyda'r Cyngor.

Mae'n anelu i ateb cwestiynau fel:-

- *Sut alla i ddod i wybod pa bryd mae cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau a'i gyrff yn digwydd?* tud.
- *Sut gallaf wybod beth fydd yn cael ei drafod mewn cyfarfod penodol?* tud.
- *Sut gallaf wybod pryd y penderfynir am fater yr wyf yn bryderus amdano?* tud.38
- *A wyf yn gallu gofyn i bwyllgor neu gorff o'r Cyngor edrych ar fater penodol?* tud.
- *A wyf yn gallu mynychu cyfarfodydd y Cyngor Llawn?* tud.
- *A wyf yn gallu mynychu cyfarfodydd eraill?* tud.
- *A alla i siarad mewn cyfarfod?* tud.40
- *Sut gallaf wybod beth oedd penderfyniad y Cyngor?* tud.
- *A allaf weld cyfrifon y Cyngor i ddeall sut mae treth y cyngor yn cael ei wario?* tud.

Gellir arwyddbostio i'r adrannau mwyaf perthnasol o'r Cyfansoddiad ac i adnoddau ychwanegol sydd ar gael ar wefan y Cyngor drwy'r canllaw hwn i'ch galluogi i ddarllen mwy ar destun penodol os byddwch yn dymuno.

Mae yna hefyd fynegai manwl ar dudalen olaf y canllaw hwn i ganiatáu i chi gael golwg sydyn ar destunau penodol a materion o ddiddordeb i chi.

Os oes yna unrhyw beth yn y canllaw hwn sy'n aneglur, neu rywbeth ar goll, gadewch i ni wybod fel y gallwn wneud gwelliannau.

Gallwch gysylltu â ni trwy: Gwasanaethau Democrataidd Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy, Blwch Post 1, Conwy LL30 9GN; neu pwyllogorau@conwy.gov.uk

Rhan 1 Y Cyfansoddiad

Mae'r Cyfansoddiad yn rheoli'r modd y mae'r Cyngor, Cynghorwyr a swyddogion y Cyngor yn gweithio gyda'i gilydd i gyflawni swyddogaethau'r Cyngor. Mae'n sicrhau bod pawb yn y Cyngor yn gweithredu'n gyfreithiol, yn deg ac yn briodol a bod swyddogaethau'r Cyngor yn cael eu perfformio'n briodol ac yn effeithiol.

Mae copi o'r Cyfansoddiad ar gael i'w weld ar wefan y Cyngor.

Gallwch gael mynediad i gyfansoddiad y Cyngor ar [wefan y Cyngor](#)

Mae'r Swyddog Monitro yn gyfrifol am gynnal ac adolygu'r Cyfansoddiad. Mae'r Swyddog Monitro hefyd yn gyfrifol am benderfynu sut y dylid deall a defnyddio'r Cyfansoddiad. Gallwch ddarllen mwy am rôl y Swyddog Monitro yn Rhan 3 o'r canllaw hwn.

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am gytuno ar y Cyfansoddiad. Unwaith y cytunir ar y Cyfansoddiad, y Cyngor Llawn yn unig sydd yn gallu ei newid. Fel arfer, argymhellir newidiadau i'r Cyfansoddiad i'r Cyngor Llawn gan y Swyddog Monitro.

Mewn rhai amgylchiadau, gall y Swyddog Monitro wneud newidiadau i'r Cyfansoddiad. Er enghraifft, ble mae yna newid yn y gyfraith sy'n effeithio ar y Cyfansoddiad, neu ble mae angen gwneud newid bach i egluro darpariaeth yn y Cyfansoddiad sy'n aneglur.

Mae [Adran 2](#) y Cyfansoddiad yn egluro sut y cytunir ar y Cyfansoddiad a sut y gellir ei newid.

Mae'r Cyfansoddiad hefyd yn rheoli sut y dylid cynnal cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau. Bydd y sawl sy'n cadeirio cyfarfod yn gyfrifol am sicrhau y dilynir y Cyfansoddiad yn ystod y cyfarfod hwnnw.

Mae geiriau a brawddegau allweddol yn cael eu diffinio a'u hegluro yn [Adran 2f](#) o'r Cyfansoddiad.

Rhan 2 Strwythurau democrataidd y Cyngor

Mae'r Cyngor yn cynnwys Cynghorwyr sy'n cael eu hethol bob pum mlynedd i gynrychioli pobl sy'n byw mewn gwahanol rannau o ardal y Cyngor (cyfeirir atynt yn y Cyfansoddiad fel 'wardiau etholiadol' ond fe'u hadwaenir hefyd yn aml fel 'wardiau').

Mae Cynghorwyr yn gyfrifol am bawb sy'n byw yn ardal y Cyngor, ond mae ganddynt ddyletswydd arbennig i bobl sy'n byw yn eu ward.

Mae [Adran 1](#) o'r Cyfansoddiad yn darparu gorolwg o sut mae Cynghorwyr unigol yn gweithio gyda'i gilydd fel y Cyngor.

Mae pob Cynghorydd yn cyfarfod gyda'i gilydd fel y Cyngor Llawn. Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am osod cyllideb y Cyngor, blaenoriaethau polisi a fframwaith polisi cyffredinol.

Ar ddechrau bob blwyddyn, bydd y Cyngor Llawn yn ethol un Cynghorydd fel Cadeirydd. Mae'r Cadeirydd yn gyfrifol am gadeirio cyfarfodydd y Cyngor Llawn a sicrhau bod penderfyniadau yn cael eu gwneud yn briodol ac yn unol â'r rheolau.

Gallwch ddarllen mwy am y rolau hyn yn Rhan 3 o'r canllaw hwn.

Gall cynghorwyr unigol hefyd gael eu penodi i'r Cabinet gan yr Arweinydd. Mae Aelodau o'r Cabinet yn gyfrifol am feysydd polisi penodol, cyfeirir atynt yn gyffredinol fel portffolios. Ble rhoddir cyfrifoldeb am faes gwaith penodol neu swyddogaeth i aelod o'r Cabinet, mae'n cael ei ddisgrifio yn y Cyfansoddiad fel dirprwyo i'r unigolyn hwnnw.

Mae'r Cabinet yn cwrdd yn rheolaidd i wneud penderfyniadau ar y cyd ar yr agweddau hynny o waith y Cyngor y mae'r Cabinet yn gyfrifol amdano.

Cyflawnir rhai o swyddogaethau'r Cyngor gan bwyllgorau. Mae pwyllgorau yn grwpiau bach o Gynghorwyr sy'n cwrdd gyda'i gilydd i ymgymryd â swyddogaethau rheoleiddio a chraffu penodol y Cyngor.

Gall y Cyngor llawn gyflogi'r staff (y cyfeirir atynt fel swyddogion) y mae'n eu hystyried yn angenrheidiol. Gall y Cabinet, y Cyngor Llawn a phwyllgorau ddirprwyo swyddogaethau i swyddogion. Mae gwybodaeth bellach ar ddirprwyo yng nghynllun dirprwyo swyddogion, yn [Adran 14.7 o'r Cyfansoddiad](#)

Gallwch ddarllen mwy am y strwythurau hyn yn yr adrannau canlynol o'r rhan hon o'r canllaw.

	Y CYHOEDD	yn ethol	
	CYNGHORWYR	, sy'n aelodau o'r	
	CYNGOR LLAWN	(sy'n cael ei gadeirio gan y CADEIRYDD)	

CABINET (y Pwyllgor Gweithredol)	PWYLLGORAU RHEOLEIDDIO ac ERAILL (aelodau wedi'u penodi gan y CYNGOR LLAWN)	PWYLLGORAU TROSOLWG A CHRAFFU (aelodau wedi'u penodi gan y CYNGOR LLAWN)	CYD-GYRFF (aelodau wedi'u penodi gan y CYNGOR LLAWN)	SWYDDOGION CYFLOGEDIG (gweithwyr y Cyngor wedi'u penodi gan AELODAU neu uwch SWYDDOGION CYFLOGEDIG eraill)	
Arweinydd (wedi'i ethol gan y CYNGOR LLAWN)	PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO	TROSOLWG A CHRAFFU ECONOMI A LLE	CYDBWYLLGOR CORFFOREDIG Y GOGLEDD	PRIF WEITHREDWR	
Dirprwy Arweinydd (wedi'i benodi gan yr ARWEINYDD)	PWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD	TROSOLWG A CHRAFFU ADDYSG A SGILIAU	CYDBWYLLGOR TROSOLWG A CHRAFFU BWRDD GWASANAETHAU CYHOEDDUS CONWY A SIR DDINBYCH	CYFARWYDDWR STRATEGOL - GOFAL CYMDEITHASOL AC ADDYSG	CYFARWYDDWR STRATEGOL - CYLLID AC ADNODDAU
CABINET / PWYLLGOR GWEITHREDOL (yn cynnwys CYNGHORWYR wedi'u penodi gan yr ARWEINYDD)	PWYLLGORAU TRWYDDEDU CYFFREDINOL A STATUDOL	TROSOLWG A CHRAFFU CYLLID AC ADNODDAU		CYFARWYDDWR STRATEGOL - ECONOMI A LLE	SWYDDOG MONITRO/PENNAETH Y GYFRAITH A LLYWODRAETHU
IS-BWYLLGORAU'R CABINET (ARDRETH DDEWISOL/APELIADAU RHYDDHAD CALEDI AC UNIGOLYN ADDAS A PHRIODOL)	PWYLLGOR CYNLLUNIO	TROSOLWG A CHRAFFU GOFAL CYMDEITHASOL AC IECHYD		PENNAETH GWASANAETHAU ADDYSG	PENNAETH GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD
	UWCH BWYLLGOR CYFLOGAETH			PENNAETH PLANT, TEULUOEDD A DIOGELU	PENNAETH GWASANAETHAU OEDOLION A CHYMUNEDAU INTEGREDIG
	UWCH BWYLLGOR YMCHWILIO A DISGYBLU			PENNAETH ECONOMI A DIWYLLIANT	PENNAETH YR AMGYLCHEDD, CYFLEUSTERAU A FFYRDD
	PANEL CWYNION			PENNAETH POBL A PHERFFORMIAD	PENNAETH TG A THRAWSNIEWID DIGIDOL
	CYDBWYLLGOR YMGYNGHOROL CORFFORAETHOL			PENNAETH GWASANAETHAU RHEOLEIDDIO A THAI	PENNAETH GWASANAETHAU CYMDOGAETH
	CYDBWYLLGOR CORFFORAETHOL HYRWYDDO IECHYD A DIOGELWCH				
	IS-BWYLLGOR- GODDEFBAU				
	PWYLLGOR APELIADAU - ABSENOLDEB TEULUOL				
	GWEITHGOR Y GRONFA RAGORIAETH				

Cynghorwyr

Etholir Cynghorwyr gan bobl sy'n byw mewn ward benodol i'w cynrychioli ar y Cyngor. Fodd bynnag, mae Cynghorwyr hefyd yn atebol i'r gymuned ehangach ac mae'n rhaid iddynt weithredu er budd gorau pawb sy'n byw yn ardal y Cyngor.

Os ydych yn dymuno codi mater gyda'r Cyngor a ddim yn siŵr gyda phwy i gysylltu â nhw, mae'n bosibl y byddwch yn dymuno cysylltu â'ch Cynghorydd i ofyn am gymorth.

Gallwch wybod pwy yw eich Cynghorydd lleol a'u manylion cyswllt ar wefan y Cyngor [Democratiaeth Lleol Conwy : Eich Cynghorwyr](#)

Mae pob aelod yn Gynghorwyr o'r Cyngor Llawn, a gallant hefyd fod yn aelodau o un neu fwy o gyrff aelodau'r Cyngor (fel y Cabinet neu bwyllgor). Ble mae Cynghorwyr yn gweithredu fel aelod o gorff Cyngor penodol, cyfeirir atynt yn y Cyfansoddiad fel 'Aelodau'.

Mae gan Gynghorwyr hawliau penodol sydd wedi eu nodi yn y Cyfansoddiad, sy'n eu galluogi i godi materion a gwneud sylwadau ar eich rhan.

Er enghraifft, gall Cynghorwyr:-

- weld unrhyw wybodaeth maent ei hangen er mwyn cyflawni eu rôl fel aelod o'r Cyngor;
- fynychu unrhyw gyfarfod o'r Cyngor, ei bwyllgorau neu'r Cabinet;
- siarad mewn unrhyw gyfarfod o unrhyw gorff o'r Cyngor y maent yn aelod ohono;
- gyda chaniatâd y cadeirydd, siarad mewn unrhyw gyfarfod o unrhyw gorff o'r Cyngor (hyd yn oed os nad ydynt yn aelod o'r corff hwnnw);
- siarad gyda'r Arweinydd, neu aelod o'r Cabinet neu swyddogion y Cyngor am unrhyw agwedd o fusnes y Cyngor; a
- chwyno.

Mae hawliau Cynghorwyr i wybodaeth wedi'i gynnwys yn [Adran 15](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae rolau a hawliau Cynghorwyr i gymryd rhan yng ngweithdrefnau'r Cyngor wedi'u cynnwys yn [Adran 3](#) o'r Cyfansoddiad

Gall Cynghorwyr hefyd godi cwestiynau mewn cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn a phwyllgorau ac is-bwyllgorau'r Cyngor, cyflwyno cynigion i'r Cyngor Llawn a galw penderfyniadau i mewn.

Mae'r rheolau sy'n ymwneud â sut mae'r hawliau hyn yn cael eu hymarfer wedi eu cynnwys yn [Adran 4](#), paragraffau 4.19 o'r Cyfansoddiad.

Gallwch ddarllen mwy am rôl Cynghorwyr etholedig a'r nodweddion sy'n gwneud Cyngorydd da yn y swydd-ddisgrifiad yn [Adran 25](#) o'r Cyfansoddiad

Cyngor Llawn

Mae [Adran 4](#) o'r Cyfansoddiad yn rheoli'r Cyngor Llawn.

Beth mae'r Cyngor Llawn yn ei wneud?

Mae'r gyfraith yn ei gwneud yn ofynnol i rai penderfyniadau pwysig gael eu gwneud gan holl Gynghorwyr yn cyfarfod gyda'i gilydd fel Cyngor Llawn. Cyfeirir at y rhain yn y Cyfansoddiad fel swyddogaethau'r Cyngor Llawn. Mae'n bosibl y bydd y Cyngor yn penderfynu y dylai swyddogaethau anweithredol eraill gael eu cynnal gan y Cyngor Llawn hefyd. Cyfeirir at y rhain yn y Cyfansoddiad fel swyddogaethau dewis lleol oherwydd bod gan y Cyngor ddewis ynglŷn â pha unigolyn neu gorff ddylai ymgymryd â nhw.

Mae [Adran 14](#) o'r Cyfansoddiad yn egluro'r mathau gwahanol o swyddogaethau a gynhelir gan y Cyngor a pha ran o'r Cyngor sy'n gyfrifol am ymgymryd â nhw.

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am y canlynol ymhlith pethau eraill:-

- mabwysiadu a newid y Cyfansoddiad;
- gosod cyllideb y Cyngor;
- datblygu Cynllun Corfforaethol y Cyngor (sy'n eglur sut y bydd y Cyngor yn cyflawni ei ddyletswyddau cyfreithiol mewn meysydd megis iechyd a gofal cymdeithasol, plant a phobl ifanc a diogelwch cymunedol);
- cytuno ar gynlluniau a strategaethau allweddol (cyfeirir ato yn y Cyfansoddiad fel 'fframwaith polisi');
- adolygu ac adrodd ar berfformiad y Cyngor;
- ethol yr Arweinydd a'r Cadeirydd; a
- phenodi'r Prif Weithredwr, Cyfarwyddwyr Strategol a Swyddogion Statudol.

Mae cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn cael eu cadeirio gan y Cadeirydd. Maent yn gyfrifol am sicrhau bod cyfarfodydd yn cael eu cynnal yn unol â'r Cyfansoddiad a bod y penderfyniadau yn cael eu gwneud yn iawn, yn deg ac yn gyfreithiol.

Gallwch ddarllen mwy am rôl y Cadeirydd yn [Adrannau 25.7, 25.7.8 a 25.9](#) o'r canllaw hwn.

Beth sy'n digwydd yng nghyfarfodydd y Cyngor Llawn?

Bydd y Cyngor Llawn yn cyfarfod ar ddechrau bob blwyddyn ariannol i ethol Cynghorwyr i swyddi penodol ar y Cyngor, i benodi Cynghorwyr ar gyrff allanol a sefydlu pwyllgorau a gweithgorau i ymgymryd â busnes y Cyngor yn ystod y flwyddyn. Mae hwn yn cael ei alw'n gyfarfod blynyddol.

Mae amseru'r cyfarfod blynyddol a'r materion a benderfynir arnynt yn y cyfarfod wedi eu disgrifio yn rheolau gweithdrefn y cyngor yn [Adran 4](#), paragraff 4.9 o'r Cyfansoddiad).

Yn y cyfarfod blynyddol, bydd y Cyngor hefyd yn penderfynu pa mor aml y dylai holl Gynghorwyr gyfarfod gyda'i gilydd fel y Cyngor Llawn. Mae'r cyfarfodydd rheolaidd hyn o'r Cyngor Llawn yn cael eu galw'n gyfarfodydd cyffredin.

Mae cyfarfodydd cyffredin yn cael eu cynnal yn unol â rheolau gweithdrefn y cyngor yn [Adran 4](#), Rheol 4.11 o'r Cyfansoddiad.

Mewn rhai amgylchiadau, mae'n bosibl y bydd y Cyngor Llawn angen cyfarfod cyn y cyfarfod nesaf a drefnwyd i drafod mater sy'n un brys neu'n bwysig. Mae hwn yn cael ei enwi'n gyfarfod arbennig o'r Cyngor.

Mae'r broses ar gyfer galw cyfarfod arbennig a'r materion fyddai'n cael eu trafod yno wedi eu nodi yn [Adran 4, Rheol 4.12](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae'r Prif Weithredwr yn gyfrifol am benderfynu pryd a ble bydd cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn cael eu cynnal. Mae'n rhaid iddynt hysbysu'r Cyngor am hyn drwy gyflwyno gwês iddynt.

Mae Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd yn gyfrifol am sicrhau bod y cyhoedd yn cael gwybod am gyfarfodydd y Cyngor Llawn drwy gyhoeddi hysbysiad ymlaen llaw am bob cyfarfod. Mae'n rhaid i'r hysbysiad gynnwys gwybodaeth fel dyddiad ac amser y cyfarfod, ble bydd yn cael ei gynnal a sut y gallwch gael mynediad i'r cyfarfod o bell yn defnyddio cynadledda fideo.

Gallwch ddarllen mwy am gymryd rhan yng nghyfarfodydd y Cyngor yn rhan 4 o'r canllaw hwn.

Mae [Adran 15](#) o'r Cyfansoddiad yn rheoli trefniadau cyfarfod a gofynion hysbysu.

Sut mae'r Cyngor Llawn yn gwneud penderfyniadau?

Mae cyfarfodydd y Cyngor Llawn yn cael eu cynnal yn unol â set o reolau y cytunwyd arnynt a luniwyd i sicrhau bod trafodaethau yn cael eu cynnal yn deg ac yn effeithiol a bod pob Cynghorydd yn gallu gofyn cwestiynau a gwneud sylwadau ar ran y cyhoedd.

Mae rheolau trafodaeth wedi eu nodi yn [Adran 4, Rheol 4.9](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae penderfyniadau yn cael eu gwneud gan Gynghorwyr yn bwrw pleidleisiau o blaid neu yn erbyn penderfyniad penodol (cyfeirir ato yn y Cyfansoddiad fel cynnig). Mae Cynghorwyr hefyd yn gallu cynnig newidiadau i gynnig penodol, y dylid pleidleisio arno.

Fel arfer, pleidleisir drwy ddangos dwylo, gan ofyn i Gynghorwyr godi llaw i nodi pa un a ydynt yn pleidleisio o blaid neu yn erbyn cynnig penodol, neu pa un a ydynt yn dymuno ymatal (h.y. peidio â phleidleisio o blaid nac yn erbyn y cynnig). Mae'r Cyngor hefyd yn defnyddio meddalwedd bleidleisio sy'n caniatáu i'r Cynghorwyr fwrw eu pleidlais yn electronig.

Bydd penderfyniadau fel arfer angen i'r mwyafrif sy'n bresennol yn pleidleisio dros gynnig penodol. Mewn geiriau eraill, mae mwy o Gynghorwyr yn gorfod pleidleisio dros gynnig nag yn ei erbyn. Ble mae'n bleidlais fwrw unwaith y bydd holl Gynghorwyr wedi pleidleisio, bydd gan y Cadeirydd ail bleidlais fwrw.

Gall Cynghorwyr ofyn am bleidlais wedi'i chofnodi ar fater penodol. Mewn pleidlais wedi'i chofnodi, bydd pleidlais Cynghorwyr o blaid ac yn erbyn cynnig a'r sawl sy'n ymatal yn cael eu hysgrifennu a'u cofnodi yng nghofnodion y cyfarfod. Gall Cynghorwyr hefyd ofyn i'w pleidlais unigol ar gynnig penodol gael ei chofnodi yn y cofnodion.

Mae trefniadau pleidleisio'r Cyngor wedi eu nodi yn [Adran 4, Rheol 4.23](#) o'r Cyfansoddiad.

Ydy pob Cynghorydd angen bod yn bresennol cyn y gellir gwneud unrhyw benderfyniad?

Nid yw pob Cynghorydd angen pleidleisio ar bob penderfyniad. Mewn gwirionedd, mewn rhai amgylchiadau mae'n bosibl na fydd yn briodol i Gyngorydd bleidleisio ar fater penodol (er enghraifft, ble mae ganddynt gysylltiad personol â phenderfyniad). Gallwch ddarllen mwy am hyn yn rhan 3 o'r canllaw hwn.

Fodd bynnag, er mwyn i'r Cyngor wneud penderfyniad cyfreithiol, mae'n rhaid i isafswm o Gynghorwyr fod yn bresennol yn y cyfarfod. Cyfeirir at isafswm y Cynghorwyr sy'n rhaid bod yn bresennol mewn cyfarfod yn y Cyfansoddiad fel y cworwm i'r cyfarfod hwnnw.

Mae [Adran 4, Rheol 4.16](#) o'r Cyfansoddiad yn nodi'r isafswm o Gynghorwyr sy'n rhaid bod yn bresennol fel bod y Cyngor Llawn yn gallu gwneud penderfyniad.

A yw cyfarfodydd yn cael eu cofnodi?

Bydd cofnod o bob cyfarfod yn cael ei gadw mewn cofnodion. Bydd y cofnodion yn cynnwys cofnod o'r cynigion a gyflwynwyd i'r cyfarfod, a'r penderfyniadau a wneir. Byddant hefyd yn cofnodi pwy oedd yn bresennol yn y cyfarfod.

Cytunir ar gofnodion cyfarfod y Cyngor Llawn erbyn cyfarfod nesaf y Cyngor a chyhoeddir ar wefan y Cyngor yn unol â rheolau gweithdrefn mynediad i wybodaeth y Cyngor.

Os ydych eisiau gwybod beth oedd penderfyniad y Cyngor am fater sy'n effeithio arnoch chi, gallwch ddarllen y cofnodion ar gyfer y cyfarfod ble trafodwyd y mater hwnnw.

Mae [cofnodion cyfarfodydd](#) ar gael ar wefan y Cyngor

Y Cabinet

Mae'r Cabinet (a elwir hefyd yn Bwyllgor Gwaith) yn cynnwys yr Arweinydd a Chynghorwyr unigol a benodwyd i'r Cabinet gan yr Arweinydd.

Mae [Adran 5](#) o'r Cyfansoddiad yn egluro cyfansoddiad y Cabinet a sut y penodir Cynghorwyr i'r Cabinet.

Gall dau neu fwy o Gynghorwyr ymgymryd â rôl Arweinydd ac unrhyw rôl ar y Cabinet ar sail rhannu swydd.

Beth mae'r Cabinet yn ei wneud?

Mae'r Arweinydd yn gyfrifol am ymgymryd â swyddogaethau gweithredol y Cyngor. Fodd bynnag, yn ymarferol nid yw'r Arweinydd yn gallu ymgymryd â phob un o'r swyddogaethau hyn yn bersonol, felly mae'r Arweinydd yn dirprwyo cyfrifoldeb ar gyfer rhai swyddogaethau i'r Cabinet, i aelodau o'r Cabinet, i swyddogion y Cyngor neu i gyrff eraill.

Mae'r Arweinydd yn penderfynu pa swyddogaethau i'w dirprwyo i bwy yn rheolaidd. Mae hyn yn cael ei alw yn gynllun dirprwyo'r Cyngor.

Mae [Adran 5](#), [Rheol 5.6](#) o'r Cyfansoddiad yn egluro sut mae swyddogaethau yn cael eu dirprwyo gan yr Arweinydd.

Mae cynlluniau dirprwyo'r Cyngor ar gael yn [Adran 14](#) o'r Cyfansoddiad.

Cyfarfodydd y Cabinet

Bydd yr Arweinydd yn penderfynu pryd fydd y Cabinet yn cyfarfod ac am faint. Byddant hefyd yn cadeirio cyfarfodydd y Cabinet.

Mae'r Cyfansoddiad yn rhagnodi materion penodol y dylid eu hystyried ym mhob cyfarfod o'r Cabinet. Yn ogystal, gall yr Arweinydd, aelodau'r Cabinet a rhai Prif Swyddogion ofyn i eitem gael ei hychwanegu at raglen y cyfarfod.

Mae cyfarfodydd y Cabinet yn cael eu cynnal yn unol â rheolau gweithdrefn a thrafodaeth a nodir yn y Cyfansoddiad.

Mae rheolau gweithdrefn a thrafod y Cabinet a sut maent yn cael eu rhoi ar waith wedi'u nodi yn [Rhan 5](#), [Rheolau 5.8 a 5.9](#) o Reolau Gweithdrefnau'r Cyngor yn y Cyfansoddiad.

Sut mae'r Cabinet yn gwneud penderfyniadau?

Mae'n rhaid i'r Cabinet ymgynghori gyda Chynghorwyr unigol a gyda rhai pwyllgorau cyn gwneud penderfyniad ar faterion nad ydynt yn rhai brys.

 Mae gofynion yr ymgynghoriad wedi eu hegluro yn [Adran 15](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae'n rhaid i'r Cabinet gadw cofnod o bob penderfyniad a wnaed, gan gynnwys pob penderfyniad a wnaed gan aelod unigol o'r Cabinet a phwyllgorau'r Cabinet.

 Mae [Adran 15, Rheol 15.15](#) o'r Cyfansoddiad yn nodi gofynion ar gyfer cofnod o benderfyniadau'r Cabinet.

 Gallwch ddarllen cofnodion cyfarfodydd y Cabinet ar wefan y Cyngor [Democratiaeth Lleol Conwy : Cyfarfodydd Cabinet](#)

Pam bod gan y Cyngor bwyllgorau a beth maent yn ei wneud?

Mae'r gyfraith yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor sefydlu pwyllgorau at ddiben cynnal swyddogaethau cyfreithiol y Cyngor.

Gall y Cyngor hefyd benderfynu sefydlu pwyllgorau a gweithgorau eraill at ddiben cynorthwyo'r Cyngor i gynnal ei fusnes yn effeithiol ac effeithlon.

Beth mae pwyllgorau rheoleiddio'r Cyngor yn ei wneud?

Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynghori'r Cyngor Llawn, y Cabinet a'u pwyllgorau ac aelodau perthnasol ar faterion sy'n ymwneud â llywodraethu da, trosolwg ariannol, rheoli risg a chwynion.

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn monitro effeithlonrwydd rheolau a gweithdrefnau'r Cyngor i sicrhau bod y Cyngor yn gweithredu'n gyfreithiol, cyfrifol ac yn atebol i'r cyhoedd (cyfeirir ato yn y Cyfansoddiad fel systemau llywodraethu a rheolau mewnol y Cyngor). Mae'r pwyllgor hefyd yn gyfrifol am sicrhau bod penderfyniadau a chyllid y Cyngor yn cael eu harchwilio yn unol â gweithdrefnau y cytunwyd arnynt.

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynnwys cymysgedd o Gynghorwyr ac aelodau lleyg (nad ydynt yn aelodau o'r Cyngor). Mae Cynghorwyr yn cael eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod gwneuthuriad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu gwneuthuriad gwleidyddol y Cyngor).

[Mae Adran 9, Atodiad 1 o'r](#) cyfansoddiad yn egluro cylch gorchwyl y Cyngor ar gyfer y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd

Mae'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn gyfrifol am adolygu darpariaeth adnoddau i Bennaeth y Gwasanaethau Democrataidd a chefnogi aelodau anweithredol o'r Cyngor.

Mae'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd yn cynnwys Cynghorwyr, er bod yna gyfyngiad ar y nifer o aelodau Cabinet sy'n gallu eistedd ar y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd. Mae Cynghorwyr yn cael eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod gwneuthuriad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu gwneuthuriad gwleidyddol y Cyngor).

Mae [Adran 9, Atodiad 2](#) o'r Cyfansoddiad yn egluro trefniadau'r Cyngor a'i swyddogaethau ar gyfer y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd.

Pwyllgor Trwyddedu

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am benderfynu pa un ai i roi trwydded ar gyfer ystod eang o wahanol fusnesau, gwasanaethau a gweithgareddau yn ei ardal. Mae swyddogaethau trwyddedu'r Cyngor yn cael eu dirprwyo i Bwyllgor Trwyddedu'r Cyngor.

Bydd y Cyngor yn penodi Cynghorwyr unigol ar y Pwyllgor Trwyddedu ac yn cytuno ar gylch gorchwyl ar gyfer a dirprwyo pwerau i'r Pwyllgor Trwyddedu i'w ganiatáu i ryddhau'r swyddogaethau hynny.

Gallwch ddarllen mwy am Bwyllgor Trwyddedu'r Cyngor yn [Adran 9, Atodiad 3 ac Atodiad 1](#) - Protocol ar gyfer Aelodau Pwyllgor Trwyddedu Penodedig y Cyngor o'r Cyfansoddiad.

Pwyllgor Cynllunio

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am weithredu'r system gynllunio yn ei ardal. Mae hyn yn cynnwys paratoi cynlluniau datblygu lleol a pholisïau cynllunio lleol (sy'n rheoli datblygiad yn ardal y Cyngor) a rheoli datblygiad (drwy warantu neu wrthod caniatâd ar gyfer datblygiad newydd).

Bydd y Cyngor yn penodi Cynghorwyr unigol ar y Pwyllgor Cynllunio ac yn cytuno ar gylch gorchwyl ar gyfer a dirprwyo pwerau i'r Pwyllgor Cynllunio i'w ganiatáu i ryddhau'r swyddogaethau hynny.

Gallwch ddarllen mwy am Bwyllgor Cynllunio'r Cyngor yn [Adran 9, Atodiad 3](#) o'r Cyfansoddiad.

Gallwch hefyd ddarllen mwy am swyddogaethau cynllunio'r [Cyngor yn Adran 20 - Protocol Cynllunio](#) o'r Cyfansoddiad.

Beth mae pwyllgorau craffu'r Cyngor yn ei wneud?

Pwyllgor Trosolwg a Chraffu

Mae'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu yn gyfrifol am gynnal y Cabinet a chyrff eraill y Cyngor i gyfrif. Mae pedwar Pwyllgor Trosolwg a Chraffu wedi'u rhagnodi yng Nghonwy:

1. Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyllid ac Adnoddau;
2. Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Economi a Lle;
3. Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Gofal Cymdeithasol ac Iechyd; a'r
4. Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Addysg a Sgiliau

Gall pob Pwyllgor Trosolwg a Chraffu:-

- adolygu a chraffu ar benderfyniadau a wnaed gan y Cabinet a rhannau eraill o'r Cyngor;
- craffu ar adroddiadau ymlaen llaw a gwneud argymhellion cyn iddynt gael eu cyflwyno i'r Cabinet ar gyfer penderfyniad
- cyflwyno adroddiadau ac argymhellion i'r Cyngor neu i'r Cabinet; a
- gwneud cynigion ynglŷn â newidiadau i bolisiau a gweithdrefnau'r Cyngor.

Mae swyddogaethau pob un o'r Pwyllgorau Trosolwg a Chraffu wedi eu nodi yn [Adran 7.3](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae'n rhaid i Aelodau'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu gael eu hysbysu am gyfarfodydd cyrff eraill y Cyngor. Mae ganddynt hawliau arbennig i weld dogfennau'r Cyngor.

Gall y Pwyllgor Trosolwg a Chraffu hefyd ofyn i aelod o'r Cabinet neu uwch swyddog cyflogedig o'r Cyngor fynychu cyfarfod o'r pwyllgor i egluro penderfyniad a wnaed ganddynt neu eu perfformiad.

Pwyllgor Safonau

Mae'r Pwyllgor Safonau yn gyfrifol am hybu ymddygiad o safon uchel gan Gynghorwyr, gan gynnwys drwy gynghori a hyfforddi Cynghorwyr ar god ymddygiad cynghorydd a chynghori'r Cyngor ar newidiadau i'r cod hwnnw.

Mae'r Pwyllgor Safonau hefyd yn gyfrifol am ymchwilio toriadau honedig i god ymddygiad cynghorydd a cheryddu aelodau a ganfuwyd sydd wedi methu cydymffurfio â'r cod hwnnw.

Mae'r Pwyllgor Safonau yn cynnwys cymysgedd o Gynghorwyr ac aelodau annibynnol (sy'n methu bod yn aelodau na'n swyddogion cyflogedig o'r Cyngor nac yn perthyn i aelodau na swyddogion cyflogedig o'r Cyngor).

Mae Cynghorwyr yn cael eu penodi i'r Pwyllgor yn unol â rheolau cydbwysedd gwleidyddol (sy'n sicrhau bod gwneuthuriad gwleidyddol y pwyllgor yn adlewyrchu gwneuthuriad gwleidyddol y Cyngor).

Mae swyddogaethau Pwyllgor Safonau wedi eu cynnwys yn [Adran 8](#) o'r Cyfansoddiad.

Beth yw cydbwyllgorau?

Gall y Cyngor ymgymryd â rhai o'i swyddogaethau ar y cyd gydag un neu fwy o awdurdodau lleol eraill yng Nghymru a chyrff cyhoeddus eraill. Gall y Cyngor benderfynu gwneud hyn ble, er enghraifft, mae'r Cyngor yn ystyried y gallai hybu lles economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol pobl sy'n byw yn ei ardal yn well drwy gydlyn ei weithgareddau gydag awdurdodau lleol, cyrff neu bobl eraill.

Mae'r Cyngor yn gallu sefydlu cydbwyllgor gydag awdurdodau lleol, cyrff neu bobl eraill a dirprwyo penderfyniadau a swyddogaethau i'r cydbwyllgor hwnnw. Drwy ganiatáu i benderfyniadau gael eu gwneud gan gydbwyllgor, mae'r Cyngor yn gallu sicrhau bod penderfyniadau yn gallu cael eu cydlynu rhwng pob awdurdod a chyrff a gynrychiolir ar y pwyllgor.

Gall y Cabinet hefyd sefydlu cyd-drefniadau gydag un neu fwy o awdurdodau lleol eraill yng Nghymru at ddiben ymarfer swyddogaethau gweithredol ar y cyd gyda'r awdurdodau hynny.

Mae'r Cyngor a'r Cabinet hefyd yn gallu dirprwyo neu drefnu swyddogaethau penodol drwy gontract i awdurdod lleol neu gorff neu sefydliad arall.

Mae [Adran 10](#) o'r Cyfansoddiad yn rheoli'r amgylchiadau ble gall y Cyngor neu'r Cabinet ymrwymo i gyd-drefniadau gydag awdurdodau a chyrff eraill.

Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru

Mae Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru yn fath o gydbwyllgor.

Fodd bynnag, yn wahanol i gydbwyllgorau eraill (a gaiff eu creu gan Gynghorau'n penderfynu gweithio gyda'i gilydd), crëwyd Cydbwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru gan Weinidogion Cymru.

Mae Cydbwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru'n gyfrifol am y swyddogaethau canlynol: -

- cludiant;
- cynllunio strategol;
- datblygu economaidd;

Mae'n rhaid i'r Cyngor gydweithio gydag aelodau eraill o Gydbwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru pan mae'n ymgymryd â'r swyddogaethau hyn.

Caiff Cydbwyllgorau Corfforedig eu sefydlu o dan reoliadau a wnaed gan Weinidogion Cymru. O ganlyniad, mae nifer o'r rheolau a safonau sy'n berthnasol i'r cydbwyllgorau corfforedig wedi eu cynnwys mewn rheoliadau yn hytrach nag yn y Cyfansoddiad.

Ni chyfeirir yn benodol at Gyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru yn ein Cyfansoddiad

Gallwch ddarllen y rheoliadau sy'n llywodraethu [Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru](#) ar-lein.

Gallwch ddarllen mwy am gyd-bwyllgorau statudol yn gyffredinol mewn canllawiau a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru - [Canllawiau](#)

Rhan 3 Swyddogaethau a Chyfrifoldebau

Beth yw rolau Cynghorwyr?

Yn [Adran 25](#) o'r Cyfansoddiad gallwch ddod o hyd i wybodaeth am rolau a ymgwymerir gan Gynghorwyr ar y Cyngor.

Mae'r rhain yn cynnwys: -

- Arweinydd a Dirprwy Arweinydd;
- Cadeirydd ac Is-gadeirydd;
- Aelod o'r Cabinet;
- Aelod Etholedig (Cyngorydd);
- Cadeirydd ac / neu aelod o'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd;
- Cadeirydd ac / neu aelod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio;
- Cadeirydd ac / neu aelod o'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu;
- Cadeirydd ac / neu aelod o'r Pwyllgor Safonau;
- Cadeirydd ac / neu aelod o bwyllgor rheoleiddio;
- Arweinydd yr Wrthblaid a Dirprwy Arweinydd yr Wrthblaid;
- Arweinydd Grŵp Gwleidyddol; ac
- Aelod sy'n Gefnogwr

Yn [Adran 14](#) o'r Cyfansoddiad, byddwch yn dod o hyd i wybodaeth am rolau uwch swyddogion cyflogedig y Cyngor, gan gynnwys y Prif Weithredwr, y Swyddog Monitro, y Prif Swyddog Cyllid a Phennaeth y Gwasanaethau Democrataidd.

Mae'r rhan hon o'r canllaw yn darparu mwy o wybodaeth am y rolau pwysig hyn.

Cadeirydd

Caiff y Cadeirydd a'r Is-gadeirydd eu hethol gan y Cyngor Llawn bob blwyddyn.

Mae'r gweithdrefnau sy'n rheoli etholiad y Cadeirydd a'r Is-Gadeirydd a'u hymddiswyddiad neu ddiswyddiad wedi eu nodi yn [Rhan 4, Rheol 4.7](#) o'r Cyfansoddiad.

Rolau a swyddogaethau'r Cadeirydd yw:-

- cynnal a hyrwyddo dibenion y Cyfansoddiad;
- llywyddu cyfarfodydd y Cyngor er mwyn cyflawni ei fusnes yn effeithlon, gan roi ystyriaeth i hawliau cynghorwyr a buddiannau'r gymuned;
- sicrhau bod cyfarfod y Cyngor yn fforwm ar gyfer trafod materion sy'n peri pryder i'r gymuned leol;
- mynd i ddigwyddiadau dinesig a seremonïol fel y pennir yn briodol gan y Cyngor a ganddo / ganddi.
- Ymgymryd â dyletswyddau sy'n ofynnol o dan y Rheoliadau Absenoldeb Teuluol ar gyfer Aelodau Awdurdodau Lleol (Cymru) 2013

Y Cadeirydd yw arweinydd y Cyngor hefyd. Maent yn gyfrifol am hybu lles ac enw da y Cyngor ac am ymgymryd â gweithgareddau dinesig, cymunedol a seremonïol.

Mae'r Is-gadeirydd yn cyflawni swyddogaethau'r Cyngor yn eu habsenoldeb.

Arweinydd a Dirprwy Arweinydd

Mae'r Arweinydd yn cael ei ethol gan y Cyngor Llawn.

Mae'r Dirprwy Arweinydd yn cael ei benodi gan yr Arweinydd i ymarfer swyddogaethau'r Arweinydd yn eu habsenoldeb.

Mae'r trefniadau sy'n rheoli ethol yr Arweinydd a phenodi'r Dirprwy Arweinydd wedi eu nodi yn [Adran 6](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae'r Arweinydd yn gyfrifol am benodi Cynghorwyr i'r Cabinet ac am ddyrannu meysydd polisi a chyfrifoldebau penodol (portffolios) i aelodau'r Cabinet.

Mae'r Arweinydd hefyd yn gyfrifol am baratoi cynllun yn disgrifio pa swyddogaethau a ymgwymerir gan ba aelod o'r Cabinet (cyfeirir at hyn yn y Cyfansoddiad fel y Cynllun Dirprwyo i Aelodau Unigol o'r Pwyllgor Gwaith (y Cabinet)).

Gweler [Adran 14, Rheol 14.8](#) o'r Cyfansoddiad am ragor o wybodaeth.

Mae'r Arweinydd hefyd yn cadeirio cyfarfodydd y Cabinet.

Bydd yr Arweinydd yn gweithredu fel aelod y Cyngor o Gydbwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru a chynrychiolydd y Cyngor ar Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Conwy a Sir Ddinbych.

Gall yr Arweinydd hefyd benodi aelodau eraill o'r Cyngor i eistedd ar gyrff allanol eraill.

Aelod o'r Cabinet

Mae Aelodau o'r Cabinet yn gyfrifol am:-

- wneud penderfyniadau ar faterion sy'n syrthio o fewn eu maes cyfrifoldeb;
- chwarae rhan weithredol mewn cyfarfodydd Cabinet a gwneud penderfyniadau;
- cyfrannu at ddatblygu rhaglen gwaith i'r dyfodol y Cyngor a pholisïau a gweithdrefnau yn eu maes cyfrifoldeb;
- darparu arweinyddiaeth wleidyddol i swyddogion cyflogedig y Cyngor ar faterion maent yn gyfrifol amdanynt;
- adrodd i'r Cyngor Llawn, yr Arweinydd, y Cabinet ac eraill ar berfformiad gwasanaethau maent yn gyfrifol amdanynt; a
- chyfrannu at brosesau craffu a gweithdrefnau'r Cyngor, gan gynnwys drwy egluro penderfyniadau a wnaed ganddynt a pherfformiad swyddogaethau o fewn eu hardal i'r Pwyllgor Trosolwg a Chraffu.

Beth yw rolau swyddogion cyflogedig o'r Cyngor?

Mae aelodau etholedig o'r Cyngor yn cael eu cefnogi gan swyddogion cyflogedig o'r Cyngor, sy'n atebol i'r Cyngor ac yn gyfrifol am ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn unol â'r polisiau a gweithdrefnau a gytunir gan y Cyngor Llawn, y Cabinet a'u pwyllgorau a chyrff.

Y **Prif Weithredwr** sydd â chyfrifoldeb corfforaethol a gweithredol cyffredinol am waith y Cyngor ac am holl swyddogion cyflogedig y Cyngor.

Mae rôl a chyfrifoldebau'r Prif Weithredwr wedi eu disgrifio yn [Adran 12](#)

Y **Swyddog Monitro** sy'n gyfrifol am sicrhau tegwch a chyfreithlondeb penderfyniadau'r Cyngor, cynnal y Cyfansoddiad, derbyn adroddiadau o doriadau honedig i ddyletswyddau a rhwymedigaethau'r Cyngor a chynnal ymchwiliadau i honiadau o'r fath.

Mae rôl a chyfrifoldebau'r Swyddog Monitro wedi eu disgrifio yn [Adran 12](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae **Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd** yn gyfrifol am gynghori'r Cyngor, ei bwyllgorau a Chynghorwyr unigol, ar ddatgan swyddogaethau a chyfrifoldebau democrataidd y Cyngor yn briodol.

Mae rôl a chyfrifoldebau Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd wedi eu disgrifio yn [Adran 14](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae'r Cyfarwyddwr Strategol - Cyllid ac Effeithlonrwydd (**Prif Swyddog Cyllid** dynodedig) yn gyfrifol am sicrhau bod y Cyngor yn gwneud penderfyniadau cyfreithiol ac ariannol doeth. Maent hefyd yn gyfrifol am weinyddu materion ariannol y Cyngor a darparu cyngor i'r Cynghorwyr ar weithdrefnau cyllidebol ac ariannol arall y Cyngor.

Disgrifir rôl a chyfrifoldebau'r Cyfarwyddwr Strategol Cyllid ac Adnoddau (**Prif Swyddog Cyllid** dynodedig) yn [Adran 14.7](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor hefyd yn cyflogi nifer o Brif Swyddogion eraill, gan gynnwys:-

- Cyfarwyddwr Strategol Gofal Cymdeithasol ac Addysg
- Pennaeth Pobl a Pherfformiad
- Pennaeth Gwasanaethau Plant, Teuluoedd a Diogelu
- Pennaeth Gwasanaethau Oedolion a Chymunedol Integredig
- Pennaeth Archwilio a Chaffael

- Pennaeth Gwasanaeth yr Economi a Diwylliant
- Pennaeth Gwasanaethau Addysg
- Pennaeth Technoleg Gwybodaeth a Thrawsnewid Digidol
- Pennaeth y Gwasanaethau Rheoleiddio
- Pennaeth Tai Strategol
- Pennaeth yr Amgylchedd, Ffyrdd a Chyfleusterau
- Pennaeth y Gwasanaethau Cymdogaeth

Mae pob un o'r Prif Swyddogion yn atebol i'r Cyngor am reolaeth a gweinyddiaeth ariannol y gwasanaethau hynny a gweithgareddau a ddyrannwyd iddynt yn unol â pholisïau'r Cyngor.

Mae rôl a chyfrifoldebau Prif Swyddogion wedi eu disgrifio yn [Adran 14.7](#) o'r Cyfansoddiad.

Sut ddylai Cynghorwyr a Swyddogion ymddwyn?

Dylai Cynghorwyr gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad Aelodau

Disgwylir i Gynghorwyr gynnal y safonau uchaf o ymddygiad personol a phroffesiynol. Mae'r safonau hynny yn cael eu disgrifio yn y Cod Ymddygiad Aelodau.

Bwriedir i'r Cod Ymddygiad Aelodau helpu ac arwain Cynghorwyr i gynnal safonau priodol o ymddygiad wrth wasanaethu eu cymuned. Yn ei dro, mae'n rhoi sicrwydd i'r cyhoedd ac yn helpu i ddatblygu eu hymddiriedaeth a pharch i'w cynrychiolwyr lleol.

Mae'r Cod Ymddygiad i Aelodau yn seiliedig ar y 7 Egwyddor o Fywyd Cyhoeddus, a nodwyd i ddechrau yn Adroddiad Nolan 1995 ar Safonau Bywyd Cyhoeddus. Roedd tri egwyddor ychwanegol wedi eu hychwanegu i egwyddorion llywodraeth leol yng Nghymru.

Mae'r Cod Ymddygiad i Aelodau yn gyson gyda ac yn darparu ar gyfer y defnydd ymarferol o'r egwyddorion hyn.

➤ **Anhunanoldeb**

Rhaid i aelodau weithredu yn llwyr er budd y cyhoedd. Ni ddylent fyth ddefnyddio eu swyddi fel aelodau i sicrhau mantais amhriodol i'w hunain nac i roi mantais neu anfantais yn amhriodol i eraill.

➤ **Gonestrwydd**

Rhaid i aelodau ddatgan unrhyw gysylltiad preifat perthnasol i'w dyletswyddau cyhoeddus a chymryd camau i ddatrys unrhyw wrthdaro mewn modd sy'n diogelu lles y cyhoedd.

➤ **Uniondeb a Phriodoldeb**

Ni ddylai Aelodau roi eu hunain mewn sefyllfa lle caiff eu huniondeb ei gwestiynu gan unrhyw ymrwymiad ariannol neu ymrwymiad arall i unigolion neu sefydliadau a allai geisio dylanwadu arnynt wrth gyflawni eu dyletswyddau. Rhaid i aelodau osgoi dangos ymddygiad felly bob amser.

➤ **Dyletswydd i gynnal y gyfraith**

Rhaid i Aelodau weithredu i gynnal y gyfraith neu weithredu yn unol â'r ymddiriedaeth y mae'r cyhoedd wedi ei ddangos ynddynt.

➤ **Stiwardiaeth**

Wrth gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau rhaid i aelodau sicrhau fod adnoddau eu hawdurdod yn cael eu defnyddio yn gyfreithlon ac yn ddarbodus.

➤ **Gwrthrychedd wrth wneud penderfyniadau**

Wrth gyflawni eu cyfrifoldebau, gan gynnwys penodi pobl, dyfarnu contractau, neu argymell unigolion i dderbyn gwobrau a buddion, rhaid i aelodau wneud penderfyniadau ar sail teilyngdod. Er ei bod yn rhaid i aelodau ystyried cyngor proffesiynol swyddogion ac er y gallent ystyried barn eraill, gan gynnwys eu grwpiau gwleidyddol, eu cyfrifoldeb nhw yw penderfynu ar eu safbwynt ac, os yw'n briodol, sut maent am bleidleisio ar unrhyw fater.

➤ **Cydraddoldeb a Pharch**

Rhaid i Aelodau gyflawni eu dyletswyddau a'u cyfrifoldebau gan roi ystyriaeth ddigonol i'r angen i hyrwyddo cyfleoedd cyfartal i bawb, beth bynnag fo'u rhyw, hil, anabledd, rhywioldeb tueddfryd rhywiol, statws priodasol, oed neu grefydd, a dangos parch ac ystyriaeth tuag at eraill.

➤ **Bod yn Agored**

Rhaid i aelodau fod mor agored â phosib' am eu holl weithredoedd a rhai dan eu hawdurdod. Mae'n rhaid iddynt geisio sicrhau mai dim ond yn unol â'r gyfraith maent yn cyfyngu ar ddatgelu gwybodaeth.

➤ **Atebolrwydd**

Mae Aelodau'n atebol i'r etholwyr a'r cyhoedd yn gyffredinol am eu gweithredoedd ac am y ffordd maent yn cyflawni eu cyfrifoldebau fel aelod. Rhaid iddynt fod yn barod i'w cyflwyno eu hunain i unrhyw brosesau craffu sy'n briodol ar gyfer eu cyfrifoldebau.

➤ **Arweinyddiaeth**

Rhaid i Aelodau hyrwyddo a chefnogi'r egwyddorion hyn drwy arweinyddiaeth ac esiampl er mwyn hyrwyddo hyder y cyhoedd yn eu swydd ac yn yr awdurdod. Mae'n rhaid iddynt barchu didueddrwydd ac uniondeb swyddogion statudol yr awdurdod a'i weithwyr eraill.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad i Aelodau yn llawn yn [Adran 19](#)o'r Cyfansoddiad.

Disgwylir i gynghorwyr sicrhau eu bod yn deall eu rhwymedigaethau dan y Cod a gweithredu mewn modd sy'n dangos eu bod yn ymroddedig i fodloni'r safonau ymddygiad uchel sy'n ddisgwyledig ganddynt. Mae Cynghorwyr yn derbyn hyfforddiant pan fyddant yn cael eu penodi ac yn rheolaidd i'w cefnogi i gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad i Aelodau.

Gofynion arbennig i Gynghorwyr sy'n aelodau o bwyllgor cynllunio'r Cyngor

Mae cynllunio yn effeithio ar fuddiannau preifat ac ariannol pobl mewn tir ac eiddo a'r amgylchedd ble maent yn byw, gweithio a chwarae.

Mae pwyllgor cynllunio'r Cyngor yn gyfrifol am gydbwyso anghenion a diddordebau unigolion a'r gymuned i wneud penderfyniadau sy'n agored, teg a thryloyw ac wedi penderfynu defnyddio beirniadaeth gadarn ac am resymau haeddiannol.

Am y rhesymau hyn, disgwylir i aelodau pwyllgor cynllunio'r Cyngor i lynu at God Ymddygiad ychwanegol i Aelodau a Swyddogion sy'n Ymdrin â Materion Cynllunio.

Mae'r Cod Ymddygiad i Aelodau a Swyddogion sy'n Ymdrin â Materion Cynllunio yn egluro, ymysg pethau eraill: -

- rôl swyddogion i ddarparu cyngor diduedd a phroffesiynol i aelodau'r pwyllgor;
- y ffactorau ddylid eu cymryd i ystyriaeth wrth benderfynu ar gais ar gyfer caniatâd cynllunio a'r ffactorau a ddylid eu cymryd i ystyriaeth;
- y dyletswyddau cyfreithiol y mae'n rhaid i aelodau'r pwyllgor eu hystyried, megis y ddyletswydd i ystyried yr angen i sicrhau fod datblygiadau yn cyfrannu at lesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru a'r ddyletswydd i ystyried effaith datblygiad ar y graddau y defnyddir yr iaith Gymraeg yn ardal y Cyngor
- y camau y dylai aelodau eu cymryd os oes ganddynt fudd personol mewn mater sy'n cael ei benderfynu gan y pwyllgor (e.e. lle mae cais yn ymwneud ag eiddo y maent yn berchen arno); a
- sut y dylid penderfynu ar geisiadau ar gyfer datblygiad a fwriedir gan neu a gynhelir gan y Cyngor.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad i Aelodau yn llawn yn [Adran 20](#) o'r Cyfansoddiad.

Dylai Swyddogion gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad i Swyddogion

Mae swyddogion cyflogedig y Cyngor yn gyfrifol am wasanaethu'r cyngor drwy ddarparu cyngor i Gynghorwyr, gweithredu polisiau'r Cyngor a darparu gwasanaethau i'r gymuned leol. Wrth gyflawni eu dyletswyddau, rhaid iddynt weithredu yn gywir, yn onest, yn ddiduedd ac yn wrthrychol.

Mae gan y cyhoedd yr hawl i ddisgwyl y safonau ymddygiad uchaf gan yr holl weithwyr sy'n gweithio i'r Cyngor. Mae'r Cod Ymddygiad i Swyddogion yn amlinellu'r rheolau ac amodau gwasanaeth sy'n berthnasol i weithwyr y Cyngor. Cafodd ei ddylunio i ddarparu arweiniad

clir i'w cynorthwyo yn eu gwaith o ddydd i ddydd ac i ganiatáu i'r cyhoedd ddeall beth gallan nhw ei ddisgwyl pan fyddant yn rhyngweithio gyda gweithiwr o'r Cyngor.

Gallwch ddarllen y Cod Ymddygiad i Aelodau yn llawn yn [Adran 21](#) o'r Cyfansoddiad.

Disgwylir i Swyddogion sy'n cefnogi pwyllgor cynllunio'r Cyngor lynu at y Cod Ymddygiad Cynllunio uchod.

Sut ddylai Cynghorwyr a Swyddogion gydweithio?

Mae gan Gynghorwyr a Swyddogion rolau, cyfrifoldebau ac atebolrwydd gwahanol, ond mae'n anochel eu bod yn gweithio'n effeithiol gyda'i gilydd i ymgymryd â swyddogaethau'r Cyngor a darparu gwasanaethau i breswylwyr sy'n byw yn ardal y Cyngor.

Mae'r Protocol ar Berthnasoedd Aelodau a Swyddogion wedi'i ddylunio i egluro rolau a chyfrifoldebau Cynghorwyr a Swyddogion ac i'w harwain wrth ddelio gyda'r naill neu'r llall. Mae'n egluro beth gall Cynghorwyr a Swyddogion ei ddisgwyl yn rhesymol gan y naill a'r llall a sut y dylent weithio gyda'i gilydd i gyflawni eu diben cyffredin.

Mae gan Gynghorwyr hawl i fynegi barn wleidyddol a chefnogi polisiau'r blaid neu'r grŵp maent yn perthyn iddo. Disgwylir i swyddogion ymgymryd â busnes y Cyngor mewn ffordd wleidyddol ddiduedd ac mae llawer wedi eu cyfyngu rhag cymryd rhan mewn gweithgaredd gwleidyddol. Felly, mae'r protocol yn egluro sut mae swyddogion yn gallu cefnogi penderfyniadau'r polisi gan grwpiau gwleidyddol, tra'n parhau'n wleidyddol niwtral.

Gallwch ddarllen y Protocol ar Berthynas Aelod a Swyddog yn llawn yn [Adran 22](#) o'r Cyfansoddiad.

Sut gallaf gwyno am Gynghorydd?

Mae'r dolenni cyswllt canlynol yn egluro sut y gallwch gyflwyno sylwadau neu gwynion am wasanaethau'r Cyngor.

[Canmoliaeth a Chwynion - Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy](#)

Os ydych yn dymuno cwyno am Gynghorydd, yna dylech gysylltu â naill ai Swyddog Monitro'r Cyngor neu'r Ombwdsmon y Gwasanaethau Cyhoeddus.

Gallwch ddod o hyd i fanylion cyswllt y Swyddog Monitro ar wefan y Cyngor [Swyddog Monitro - Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy](#)

Gallwch wybod mwy am sut i gwyno i Ombwdsmon y Gwasanaethau
Cyhoeddus ar eu gwefan
<<https://www.ombwdsmon.cymru/sut-i-gwyno/>>

Sut alla i gwyno am swyddog?

Os oes gennych chi gwyn am un o swyddogion cyflogedig y Cyngor, dylech ysgrifennu at y swyddog perthnasol neu eu rheolwr atebol.

Rhan 4 Polisiâu a gweithdrefnau

Prif gynlluniau a strategaethau'r Cyngor (fframwaith polisi)

Ble gallaf ddod o hyd i brif gynlluniau a strategaethau'r Cyngor?

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am osod cynlluniau a strategaethau allweddol y Cyngor, sydd gyda'i gilydd yn ffurfio fframwaith polisi'r Cyngor.

Mae'r cynlluniau a strategaethau sy'n ffurfio fframwaith polisi'r Cyngor wedi eu rhestru yn [adran 4.2](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae cynlluniau a strategaethau unigol wedi eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor.

Yn ogystal, mae Cynllun Corfforedig y Cyngor yn dod â chynlluniau a strategaethau'r Cyngor ynghyd ar gyfer: cymunedau; plant a phobl ifanc; iechyd, gofal cymdeithasol a lles; a diogelwch cymunedol.

Mae [Cynllun Corfforaethol](#) y Cyngor wedi'i gyhoeddi ar wefan y Cyngor.

Sut y penderfynir ar fframwaith polisi'r Cyngor?

Mae'r Cabinet yn gyfrifol am ymgynghori gyda rhanddeiliaid perthnasol, ystyried unrhyw adroddiadau neu argymhellion a wnaed gan bwyllgorau craffu'r Cyngor a gweithio gyda Phrif Swyddogion y Cyngor i ddatblygu fframwaith polisi drafft.

Unwaith mae'r Cabinet wedi datblygu fframwaith polisi drafft, bydd yn cael ei ystyried gan gyfarfod o'r Cyngor Llawn. Gall y Cyngor Llawn benderfynu mabwysiadu fframwaith polisi, gwneud newidiadau iddo, ei gyfeirio yn ôl i'r Cabinet fel y gellir gwneud mwy o waith arno, neu amnewid ei fframwaith polisi ei hun ar gyfer y drafft a baratowyd gan y Cabinet.

Mae'r Cyngor Llawn yn penderfynu mabwysiadu'r fframwaith polisi yna bydd yn dod i rym ar unwaith.

Ar ôl mabwysiadu, mae'r Cabinet, eu pwyllgorau, Cynghorwyr unigol a swyddogion cyflogedig y Cyngor yn rhwym i weithredu yn unol â'r fframwaith polisi.

Mae'r broses ble mae'r Cyngor Llawn yn mabwysiadu fframwaith polisi wedi'i ddisgrifio yn [Adran 4](#) o'r Cyfansoddiad.

Gosod cyllideb a rheolaeth ariannol

Sut mae'r Cyngor yn gosod ei gyllideb?

Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am gytuno ar gyllideb y Cyngor ac am gytuno ar newidiadau i gyllideb y Cyngor unwaith y bydd wedi'i fabwysiadu'n ffurfiol.

Mae cyllideb y Cyngor mewn dwy ran:-

- mae'r gyllideb refeniw yn darparu ar gyfer costau gweithredu o ddydd i ddydd a gwariant fel cyflogau staff, rhent a chostau parhaus darparu gwasanaethau.
- mae'r gyllideb cyfalaf yn darparu ar gyfer costau unwaith yn unig fel cynllun gwella ffordd mawr neu brynu neu adeiladu maes parcio newydd.

Mae'r Cabinet, mewn ymgynghoriad â'r Prif Swyddog Cyllid yn gyfrifol am ddatblygu cynigion cychwynnol ar gyfer cyllideb y Cyngor ac ymgynghori ar y rhain.

Ar ôl cwblhau'r ymgynghoriad hwn, mae'r Cabinet yn gyfrifol am baratoi cynnig cyllideb terfynol ar gyfer ystyriaeth gan y Cyngor Llawn.

Gall y Cyngor Llawn fabwysiadu'r gyllideb heb wneud unrhyw newidiadau, newid y gyllideb neu ofyn i'r Cabinet ei ystyried cyn ei fabwysiadu.

Mae'r broses y mae'r Cyngor Llawn yn ei dilyn i fabwysiadu ei gyllideb wedi'i ddisgrifio yn [Adran 4](#) o'r Cyfansoddiad.

Penderfyniadau sydd y tu hwnt i'r fframwaith polisi neu gyllideb

A ellir gwneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi neu'r gyllideb?

Gall y Cyngor Llawn benderfynu gwneud newidiadau i'r fframwaith polisi.

Gall cyrff ac unigolion eraill wneud penderfyniadau nad ydynt yn cydymffurfio gyda'r fframwaith polisi mewn nifer cyfyngedig o amgylchiadau eithriadol, sydd wedi eu cynnwys yn y Cyfansoddiad. Er enghraifft, ble mae'n rhaid gwneud penderfyniad brys i ddiogelu buddiannau'r Cyngor ac nad yw'n bosibl trefnu cyfarfod o'r Cyngor llawn mewn pryd.

Fodd bynnag, gall pwyllgor trosolwg a chraffu'r Cyngor benderfynu cyfeirio penderfyniadau o'r fath i'r Cyngor Llawn am ystyriaeth bellach (cyfeirir at hyn yn y Cyfansoddiad fel galw penderfyniad i mewn).

Mae trefniadau'r Cyngor ar gyfer penderfyniadau brys nad ydynt yn cydymffurfio â'r fframwaith polisi wedi eu nodi yn [Adran 16.4](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae [Adran 16.6](#) o'r Cyfansoddiad yn disgrifio'r amgylchiadau cyfyngedig ble mae cyrff neu unigolion heblaw'r Cyngor Llawn yn gwneud newidiadau i'r fframwaith polisi.

Mae pwerau'r pwyllgor trosolwg a chraffu yn cael eu disgrifio yn [Adran 7](#) o'r Cyfansoddiad.

A ellir symud arian o un pennawd cyllideb i un arall unwaith y mabwysiadwyd y gyllideb?

Yn ystod y flwyddyn mae'n bosibl y bydd y Cabinet a'r Prif Swyddogion angen trosglwyddo cyllidebau o un maes gwasanaeth i un arall i adlewyrchu newid mewn anghenion neu flaenoriaethau gwasanaeth er mwyn darparu fframwaith polisi'r Cyngor o fewn terfynau ariannol gan y Cyngor.

Mae'r dull ble gall y Cabinet a'r Prif Swyddogion symud arian rhwng penawdau cyllideb wedi'i nodi yn [Adran 16](#) o'r Cyfansoddiad.

Pa bolisiau a gweithdrefnau eraill sy'n llywodraethu sut mae'r Cyngor yn rheoli ei gyllideb?

Mae'r Cyngor yn rhwym i nifer o reolau a gweithdrefnau ariannol gwahanol sy'n rheoli sut mae gwariant y Cyngor yn cael ei gynllunio, ymrwymo, adolygu a'i archwilio.

Mae rheolau gweithdrefn ariannol manwl y Cyngor wedi eu nodi yn [Adran 17](#) o'r Cyfansoddiad.

A oes unrhyw gyfyngiadau ar sut mae'r Cyngor yn prynu nwyddau a gwasanaethau?

Gall y Cyngor ymuno â contractau i brynu nwyddau a gwasanaethau yn yr un ffordd ag unrhyw unigolyn neu sefydliad arall. Fodd bynnag, mae'n rhaid i'r Cyngor gydymffurfio â rheolau'r weithdrefn contractau yn y Cyfansoddiad pan mae'n gwneud hynny.

Diben rheolau gweithdrefn y contract yw sicrhau fod y Cyngor yn cydymffurfio â'r gofynion cyfreithiol perthnasol a sicrhau'r nwyddau a'r gwasanaethau sydd fwyaf manteisiol yn economaidd (gwerth gorau) i drethdalwyr.

Os ydych yn gwerthu nwyddau neu wasanaethau i'r Cyngor yn rheolaidd yna mae'n bosibl eich bod eisiau dod yn gyfarwydd â'r rheolau a'r gweithdrefnau hyn.

Mae rheolau gweithdrefn contract y Cyngor wedi eu nodi yn [Adran 18](#) o'r Cyfansoddiad.

Sut mae'r Cyngor yn llunio contractau a chytundebau?

Mae'r rheolau a'r gweithdrefnau sy'n rheoli sut mae cytundebau, contractau a gweithredoedd yn cael eu hawdurdodi a'u gweithredu ar ran y Cyngor wedi eu nodi yn [Adran 13](#) o'r Cyfansoddiad.

Rhan 5 Sut y gallaf i gymryd rhan?

Sut alla i ddod i wybod pa bryd mae cyfarfodydd y Cyngor a'i bwyllgorau a'i gyrff yn digwydd?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi hysbysiadau am gyfarfodydd y Cyngor Llawn a'i bwyllgorau.

Gallwch wybod mwy am ofynion hysbysiad yn [Adran 15](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi hysbysiadau am gyfarfodydd a rhaglen o gyfarfodydd i ddod ar ei wefan Calendr [Cyfarfodydd](#)

Sut gallaf wybod beth fydd yn cael ei drafod mewn cyfarfod penodol?

Bydd y Cyngor yn cyhoeddi rhaglenni cyfarfodydd, ynghyd ag unrhyw bapurau cefndir ac adroddiadau ymlaen llawn cyn cynnal y cyfarfod.

Bydd copïau caled o raglenni a phapurau cefndir ac adroddiadau hefyd ar gael yn y cyfarfod i'r aelodau hynny o'r cyhoedd sy'n dymuno mynychu'n bersonol. Caiff cyfarfodydd eu ffrydio hefyd.

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi rhaglenni cyfarfodydd a dogfennau ac adroddiadau cefnogol ar ei wefan Pwyllgorau'r [Cyngor - Rhaglenni a Chofnodion](#)

Sut gallaf wybod pryd y penderfynir am fater yr wyf yn bryderus amdano?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi Rhaglen Waith, sy'n nodi pa benderfyniadau fydd yn cael eu gwneud gan y Cyngor Llawn, y Cabinet a pha faterion y bydd y Pwyllgor Trosolwg a Chraffu'n eu hystyried, a phryd y bydd y materion hyn yn cael eu trafod.

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi ei raglen waith ar ei wefan [Rhaglenni Gwaith i'r Dyfodol](#)

A wyf yn gallu gofyn i bwyllgor neu gorff o'r Cyngor edrych ar fater penodol?

Mae strategaeth cyfranogiad y cyhoedd wedi'i sefydlu i ddarparu dealltwriaeth glir a darparu arweiniad ar y weithdrefn y gall aelodau'r cyhoedd ei defnyddio i ymgysylltu â gwaith y Cyngor.

Gallwch hefyd anfon deisebau at y Cyngor yn defnyddio cynllun deiseb y Cyngor. Mae'n ofynnol i'r Cyngor yn unol â'r gyfraith i weithredu deiseb, sy'n nodi:-

- sut i gyflwyno deiseb i'r Cyngor;
- sut a phryd y bydd y Cyngor yn cydnabod eu bod wedi derbyn y ddeiseb;
- y camau y bydd y Cyngor yn eu cymryd mewn ymateb i ddeiseb; a
- sut ac erbyn pryd y bydd y Cyngor yn sicrhau bod ei ymateb i ddeiseb ar gael i'r sawl a gyflwynodd y ddeiseb ac i'r cyhoedd.

Gallwch ddarllen mwy am gyflwyno deiseb i'r Cyngor yn [Adran 24.1](#) o'r Cyfansoddiad.

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi manylion ei gynllun deiseb ar ei wefan [Adran 24.1](#)

A wyf yn gallu mynychu cyfarfodydd y Cyngor Llawn?

Gallwch, mae aelodau o'r cyhoedd yn gallu dod i gyfarfodydd o'r Cyngor Llawn cyn belled â'u bod yn cael eu cynnal yn gyhoeddus.

Mae cyfarfodydd o'r Cyngor Llawn hefyd yn cael eu darlledu yn fyw ar wefan y Cyngor felly gallwch eu gwyllo mewn amser real o bell os byddwch yn dymuno.

Rhaid i'r cyhoedd gael eu heithrio o gyfarfodydd pan fyddai gwybodaeth gyfrinachol yn cael ei datgelu fel arall. Mae gwybodaeth gyfrinachol yn golygu gwybodaeth a roddir i'r Cyngor gan Adran o'r Llywodraeth ar delerau sy'n gwahardd ei ddatgelu i'r cyhoedd neu wybodaeth na ellir ei datgelu'n gyhoeddus gan Orchymyn Llys.

Mae'r Cyngor hefyd yn gallu eithrio'r cyhoedd o gyfarfod, neu ran o gyfarfod, ble byddai gwybodaeth eithriedig yn cael ei datgelu. Mae gwybodaeth eithriedig yn cynnwys gwybodaeth sy'n ymwneud ag unigolyn penodol neu eu materion busnes neu ariannol, gwybodaeth breintiedig yn gyfreithiol neu wybodaeth sy'n ymwneud ag atal, ymchwilio neu erlyn trosedd neu wybodaeth arall a nodir yn y Cyfansoddiad.

Os byddwch yn amharu ar gyfarfod o'r Cyngor, yna rydych yn debyg o gael rhybudd gan y Cadeirydd am achosi aflonyddwch. Os byddwch yn parhau i amharu ar y cyfarfod, yna mae'n bosibl y gorchmynnir chi i adael.

Mae'r rheolau sy'n ymwneud â gwahardd y cyhoedd o'r cyfarfod wedi eu cynnwys yn [Adran 15.10](#) o'r Cyfansoddiad.

 Mae rhwymedigaeth y Cyngor i ddarlledu cyfarfodydd y Cyngor wedi'i nodi yn [Adran 24.2](#) o'r Cyfansoddiad.

 Mae'r rheolau ynglŷn ag aflonyddwch gan aelodau o'r cyhoedd wedi eu nodi yn [Adran 4.28](#) o'r Cyfansoddiad.

A wyf yn gallu mynychu cyfarfodydd eraill?

Gall aelodau o'r cyhoedd ddod i unrhyw gyfarfod y mae'r Cyngor wedi penderfynu y dylid ei gynnal yn gyhoeddus.

A alla i siarad mewn cyfarfod?

Gall aelodau o'r cyhoedd siarad mewn unrhyw gyfarfod y mae'r Cyngor wedi penderfynu y dylai gynnwys cyfranogiad gan aelodau o'r cyhoedd.

Sut gallaf wybod beth oedd penderfyniad y Cyngor?

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi'r rhaglen, adroddiadau a chofnodion cyfarfodydd ar ôl cytuno arnynt. Mae'r papurau hyn ar gael i'w harchwilio gan y cyhoedd am isafswm o chwe blynedd o ddyddiad y cyfarfod. Mae'r papurau cefndir ar gael i'r cyhoedd am o leiaf pedair blynedd.

Mae gan y Cyngor hefyd drefniadau ar gyfer cyhoeddi cofnodion ysgrifenedig o benderfyniadau a wneir gan y Cabinet a phwyllgorau a chyrff eraill y Cyngor.

 Gallwch ddarllen trefniadau'r Cyngor ar gyfer cyhoeddi cofnodion cyfarfodydd yn [Adran15.7](#) o'r Cyfansoddiad.

 Gallwch ddarllen cofnodion, adroddiadau a rhaglenni cyfarfodydd ar wefan y Cyngor [Pwyllgorau'r Cyngor - Rhaglenni a Chofnodion](#).

A allaf weld cyfrifon y Cyngor i ddeall sut mae treth y cyngor yn cael ei wario?

Gallwch. Mae'n ofynnol i'r Cyngor gyhoeddi ei gyfrifon a'u gwneud ar gael ar gyfer eu harchwilio gan y cyhoedd. Gallwch godi cwestiynau am gyfrifon y Cyngor gyda'r Cyngor neu gydag archwiliwr allanol y Cyngor.

 Gallwch wybod mwy am sut i weld a gwneud sylwadau ar gyfrifon y Cyngor yn [Adran 17](#) o'r Cyfansoddiad.

MYNEGAI

Introduction.....2

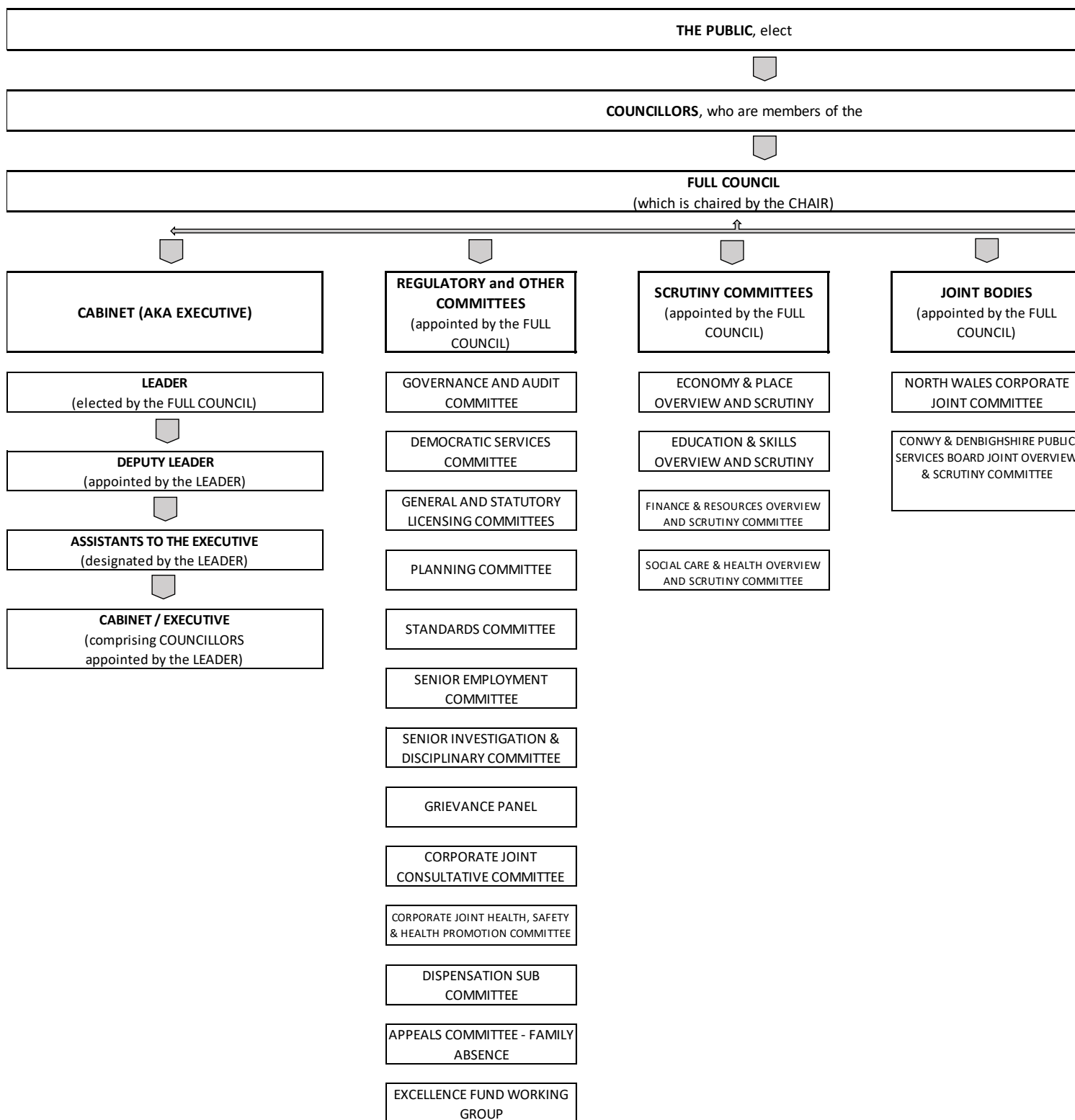
 The constitution **Error! Bookmark not defined.**

 This guide 2

You can get in touch by contacting: Democratic Services, Conwy County Borough Council, Bodlondeb, Conwy, LL30 9GN or email: Committees@conwy.gov.uk6

Part 1 The constitution6

Part 2 The Council’s democratic structures7

.....	9
Councillors.....	10
Full Council.....	12
The Cabinet	16
Why does the Council have committees and what do they do?.....	18
What do the Council's regulatory committees do?.....	18

Governance and Audit Committee.....	18
Democratic Services Committee	Error! Bookmark not defined.
Licensing Committee	19
Planning Committee	19
What do the Council's scrutiny committees do?	20
Overview and Scrutiny Committee	20
Standards Committee	20
What are joint committees?	22
The North Wales Corporate Joint Committee	23
Part 3 Roles and responsibilities	24
What roles do Councillors perform?.....	24
Chair	25
Leader and Deputy Leader	26
Member of the Cabinet	26
What roles do paid officers of the Council perform?	27
How should Councillors and Officers behave?	29
Councillors should comply with the Members' Code of Conduct.....	29
Special requirements for Councillors who are members of the Council's planning committee .	31
Officers should comply with the Officers' Code of Conduct.....	31
How should Councillors and Officers work together?	32
How can I complain about a Councillor?.....	32
How can I complain about an officer?	33
Part 4 Policies and procedures	34
The Council's key plans and strategies (the policy framework)	34
Where can I find the Council's key plans and strategies?	34
How is the Council's policy framework decided?	34
Budget setting and financial management	34
How does the Council set its budget?.....	34
Decisions outside the budget or policy framework	Error! Bookmark not defined.
Can decisions be taken that do not comply with the budget or policy framework?	35
Can money be moved from one budget head to another once the budget has been adopted? .	36
What other policies and procedures govern how the Council manages its budget?	36
Are there any restrictions on how the Council buys in goods and services?	36
How does the Council enter into contracts and agreements?	37
Part 5 How can I get involved?	38
How can I find out when meetings of the Council and its committees and bodies are taking place?	38
How can I find out what will be discussed at a particular meeting?	38
How can I find out when an issue I am concerned about will be decided?.....	38

Can I ask a committee or body of the Council to look into a particular issue?	38
Can I attend meetings of the Full Council?	39
Can I attend other meetings?	40
Can I speak at a meeting?	40
How can I find out what the Council decided?	40
Can I view the Council's accounts to understand how my council tax is spent?	40
INDEX.....	41